

problematizirala je tijelo siromašnih i fizički neuglednih ljudi, odnosno način na koji im je društvo pridavalo negativne karakteristike i posljedično težilo uspostavi socijalne kontrole nad njima. Posljednje izlaganje u ovoj sekciji održao je Milan Radošević (Pula) pod naslovom *Veći od života – sudbina posmrtnih ostataka Vladimira Gortana (1929. – 1953.)* s fokusom na oblikovanje svojevrsnoga mučeničkoga kulta Vladimira Gortana nakon njegova pogubljenja 1929. kao pripadnika antifašističke skupine koja se oružjem suprotstavila talijanskim vlastima. Ova se sekcija pozabavila smrtnošću i prolaznošću tjelesnoga, a pritom i situacijama u kojima su posmrtni ostaci naknadno dobivali religijsku i simboličku važnost, i u srednjem vijeku i u 20. stoljeću. Po završetku sekcije uslijedila je konstruktivna rasprava, koju je prije svega potaknuo i usmjeravao Neven Budak.

Nakon rasprave i stanke za ručak započela je posljednja, šesta sekcija ovogodišnjega bijenala. Moderator su bili Elena Uljančić i Rino Cigui. Prvo je izlaganje održala Milena Joksimović (Pula) pod naslovom *Lovers, Mistresses, Partners – On Concubines and „Concubinatus” in Roman Epigraphical Evidence from „Regio X”*, elaborirajući praksu konkubinata u rimskom društvu carskoga doba, koja je služila kao alternativa klasičnom braku. Najčešće se radilo o tome da je muškarac uzimao konkubinu i s njome živio bez uspostave formalnoga braka. U izlaganju Danijele Doblanović Šuran (Pula) s naslovom *Seksualno nasilje u Savičenti na izmaku 16. i početkom 17. stoljeća* stavljen je fokus na sudske procese protiv seksualnoga nasilja pod mletačkim vlastima. Pritom je autorica opisivala različite slučajeve takva nasilja koji su dokumentirani u kaznenim spisima. Posljednje izlaganje ove sekcije, kao i cijeloga skupa, održao je Matija Drandić (Rovinj) pod naslovom *Identità sigillate – il significato dei segni sul corpo in Istria e nell’Adriatico settentrionale nella prima età moderna*, u kojemu je istaknuo kultural-

na obilježja tjelesnosti, odnosno važnost oznaka na tijelu pri oblikovanju osobnoga identiteta. Uslijedila je zaključna rasprava, u kojoj je sudjelovao veliki broj izlagača i sudionika skupa. Na kraju je prije završetka skupa Neven Budak predstavio temu za idući bijenale (2023. godine), koji bi se trebao baviti seljaštvom u predmodernoj povijesti Jadrana s naglaskom na njegov pravni položaj, različite kategorije seljaštva, odnos sela i grada, odnos seljaka prema velikašima i nadređenim instancama, seljačke pobune, odnos seljaka prema okolišu, društvenu diferencijaciju seljaka i njihove međuodnose ili jednostavno svakodnevni život seljaka (povijest odozdo) kao preliminarno predviđenim istraživačkim interesima. Skup je stoga zaključen u optimističnom i produktivnom tonu, a slušateljima je svakako ponudio pregršt inovativnih te intelektualno izazovnih ideja i zaključaka za nove kontemplacije.

Ante Bećir

Međunarodna konferencija *Production and Circulation of Knowledge in the (Semi-) Periphery in the Early Modern and Modern Period* (Zagreb, 11. – 12. veljače 2021.)

Dvodnevna međunarodna online konferencija *Production and Circulation of Knowledge in the (Semi-)Periphery in the Early Modern and Modern Period* (Proizvodnja i cirkulacija znanja na /polu/periferiji u predmodernom i modernom doba) održana je 11. i 12. veljače 2021. u suradnji članova projekta *Europski korijeni moderne Hrvatske: transfer ideja na političkom i kulturnom polju u 18. i 19. stoljeću* Hrvatskoga instituta za povijest te projekta *Hrvatska znanstvena i filozofska baština: transferi i aproprijacije znanja od srednjeg vijeka do dvadesetog stoljeća u europskom kontekstu* Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Cilj konferencije, koju se moglo izravno

pratiti na platformi ZOOM ili *YouTube* kanalu Hrvatskoga instituta za povijest, bio je predstaviti dosadašnje rezultate različitih povijesnih i inih istraživanja dvaju projekata te, među ostalim, naglasiti da unatoč pandemijskim okolnostima znanstveno-istraživački rad nije prestao. Na hrvatskome i engleskome jeziku dvadeset petero znanstvenika iz hrvatskih i inozemnih institucija kronološki je predstavilo, analiziralo te sintetiziralo transfere i recepcije različitih znanstvenih ideja u hrvatsko-europskome kontekstu, njihov utjecaj te položaj i ulogu znanosti u kulturnoj, političkoj i društvenoj povijesti.

Nakon pozdravnih riječi Željka Dugca i ravnatelja Instituta Gordana Ravančića konferencija je započela izlaganjem *Rukopisni primjerak djela Avicena Cantica Canticorum u Metropolitanskoj knjižnici u Zagrebu*. Branka Grbavac u suautorstvu sa Željkom Dugcem predstavila je sadržajne, stilske i druge karakteristike rukopisa arapskoga mislioca i liječnika Avicene koji se čuva u najvećoj i najvažnijoj crkvenoj knjižnici u Hrvatskoj. Iako sažima sveukupno medicinsko znanje ondašnjega vremena, u hrvatskoj historiografiji ostao je potpuno zanemaren. Predavanjem *Marin Getaldić između tradicionalnog i novovjekovnog pristupa znanosti* Marijana Borić predstavila je, s naglaskom na njegov pionirski rad, raznoliki opus Dubrovčanina Marina Getaldića, koji je neovisno i gotovo potpuno izoliran od intenzivnoga razvoja europske znanstvene zajednice u prvim desetljećima 17. stoljeća stvorio nova teorijsko-praktična znanja i originalna djela. Na primjeru hrvatskoga matematičara i fizičara Borić je zaključila da se prijenos znanja nije odvijao samo iz europskih epistemoloških centara na periferiju, nego su znanstveni prijenosi unutar Europe išli u oba smjera. Da se iz Markovićeve protuhegelovstva, jednoga od temeljnih obilježja tzv. austrijskoga realizma, ponajprije može iščitati (misaona) pripadnost hrvatskoga književnika i filozofa

tzv. austrijskoj filozofiji, razmatrao je Bojan Marotti u izlaganju *Franjo pl. Marković i tzv. „austrijski realizam”*, referirajući se ne samo na njegovo djelo *Estetika* nego i na Markovićeve neobjavljena predavanja iz logike. Prvu sekciju konferencije zaključila je Zrinka Blažević predavanjem *Proizvodnja znanja u djelu „Canones de medicina solidorum” Đure Baglivija*, u kojem je na temelju rada talijanskoga liječnika dubrovačkoga podrijetla objasnila da se ranonovovjekovno medicinsko znanje ne generira linearno, uzastopnim promjenama paradigme, nego složenijim procesom transtemporalnih zapleta različitih intelektualnih tradicija.

Druga sekcija započela je izlaganjem *Empire of Circulation: Habsburg Knowledge in its Global Settings*. Održao ga je Franz Fillafer obrazlažući koncept tzv. studija „cirkulacije” i „interakcije” za proučavanje perspektive habsburške srednje Europe u globalnoj povijesti. U izlaganju *Jottings on the Transition to Capitalism in Hungary and Croatia-Slavonia from the Perspective of Uneven and Combined Development (1830s-1867/8)* Mladen Medved raspravljao je o tranziciji kapitalizma i društvenom padu plemstva u Mađarskoj i Hrvatskoj sredinom 19. stoljeća, apostrofirajući glavne razlike između hrvatskoga i mađarskoga društveno-političkoga konteksta i njihova utjecaja na gospodarski razvitak. U izlaganju *The Science of Man in the Enlightenment Bohemia* Teodora Shek Brnardić prvi je put predstavila, uz njegove odgojiteljske koncepte i djelovanje u duhu prosvjetiteljstva, opis i antropološka zapažanja o autohtonom stanovništvu hrvatskih zemalja iz 1788. austrijskoga generala i češkoga grofa Franza Josepha Kinskoga. Pojavu geologije kao znanosti, njezin razvoj i stvaranje geološke zbirke u Srbiji tijekom 19. stoljeća sažeo je Dejan Lukić u predavanju *Creating a Geological Collection in the 19th Century Serbia*. Opisao je kako je prikupljanje minerala i fosilnih nalaza ovisilo o kolaboraciji širokoga spektra suradnika administrativnih i obra-

zovnih institucija koji su prikupljene materijale dostavljali u Beograd na identifikaciju i daljnju obradu.

O konceptu karantene, protuepidemijske mjere koju je prvi uveo Dubrovnik 1377., te njegovoj tranziciji na mediteranskome području govorio je Gordan Ravančić u izlaganju *Dubrovnik's Invention of Quarantine and the Transfer of Knowledge about the Spread of Epidemics*, otvarajući time treći panel. Ravnatelj Hrvatskoga instituta za povijest podsjetio je na to zašto je i kako Veliko vijeće Dubrovačke Republike izglasalo niz javnozdravstvenih mjera koje su prihvaćene na cijelome mediteranskom području te da se koncept karantene u idućim stoljećima široko primjenjivao, posebice da bi se spriječilo širenje epidemijskih bolesti na granici s Osmanskim Carstvom. Predavanjem *In obsidione Constantinopolitana ... mortem oppetisse: Uses of the Past and Reconstruction of Social Knowledge. The Case of the Oršić Family* Ivan Majnarić prikazao je transformaciju lokalnoga društvenog znanja u procesu narativizacije prošlosti i korist takve transformacije u restrukturiranju normativne i političke zajednice na primjeru hrvatske plemićke obitelji Oršić. *Public examinations by Vinko Kalafatić and Pavao Antun Marković, Professors at the Faculty of Law at the Royal Academy of Sciences in Zagreb (1776-1850) and the Circulation of Knowledge among the Intellectuals in the Habsburg Monarchy* bila je tema Zrinka Novosela, koji je predočio cirkulaciju znanja unutar zajednice profesora prava na visokoškolskim ustanovama Habsburške Monarhije krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Naime, pod nadzorom profesora prava na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu Kalafatića i Markovića tiskan je niz javnih ispita na latinskome jeziku koji, zaključio je Novosel, svjedoče o sadržaju predavanja na Pravnome fakultetu. Njih je, koristeći se digitalnom analizom teksta, Novosel usporedio s tekstovima austrijskoga pravnika i filozofa

fa Karla Antona von Martinijsa. Posljednje izlaganje prvoga dana održala je Tihana Luetić prikazavši demografska obilježja studentskoga tijela Pravnoga fakulteta od osnutka modernoga sveučilišta u Zagrebu 1874. do kraja Prvoga svjetskog rata u predavanju *Regional Background of the Student Body at the Faculty of Law of the Royal University Francis Joseph I (1874-1914) and Student Circulation*. Raspravljajući o prosvjetiteljskoj ulozi Sveučilišta i cirkulaciji njegove populacije unutar južnoslavenskih naroda, Luetić je objasnila zašto je Sveučilište u Zagrebu, posebice Pravni fakultet, kao svojevrsni prosvjetiteljski centar imalo važnu ulogu u integraciji hrvatskih zemalja i pripadnika južnoslavenskih naroda.

Drugoga dana konferencije program je nastavljen izlaganjem češkoga povjesničara Jana Surmana *Positivism, Darwinism, and Catholicism: Translation and Misspelling in Habsburg Lemberg*. Razjasnivši zašto je Habsburška Monarhija unatoč pravnome statusu monarhije imala i nekoliko karakteristika carstva, Surman je objasnio da se, istražujući povijest znanja 19. stoljeća, mogu proučavati i kulturne razlike tadašnje Srednje Europe te njezini različiti nacionalizmi koji su, među ostalim, definirali znanstvene teme i modele. U suautorstvu sa Stelom Fatović-Ferenčić, Martin Kuhar u predavanju *The Reception and Transformations of Cesare Lombroso's Positivism in Croatia* prikazao je osporavanja, modifikacije i prihvaćanje osnovnih pretpostavki teorije i rada talijanskoga psihologa, antropologa i kriminologa Cesarea Lombrosa, koje su, iako odbijene zbog niza socioekonomskih, vjerskih i javnozdravstvenih razloga, bile u središtu sudskoga procesa protiv Luke Jukića – atentatora na hrvatskoga bana Cuvaja 1912. godine. Vojtěch Pojar analizirao je cirkulaciju eugeničkoga znanja u Austro-Ugarskoj Monarhiji u izlaganju *The Circulation of Eugenic Knowledge in the Late Habsburg Empire: A Context of Andrija Štampar's Early Texts* usporedivši, uz ostalo, neke od najranijih

tekstova hrvatskoga liječnika s tadašnjim eugeničkim nastojanjima. Zaključujući četvrtu sekciju izlaganjem *Manipulation and Knowledge Formation in Law: The Property of Slave Children*, Paulo Henrique Rodrigues Pereira, doktorand na Pravnom fakultetu Sveučilišta u São Paulu, predstavio je neke od glavnih pravnih značajki ropstva u Brazilu. Ropstvo je ukinuto 1888., čemu je prethodio *Zakon slobodne utrobe* iz 1871. te *Zakon šezdesetogodišnjaka*. U izlaganju se naglasak stavio na prvi zakon, koji je oslobodio svu djecu čija je majka ropkinja. No kako su djeca do punoljetnosti morala ostati raditi za robovlasnike da bi ih obeštetila, zabilježen je niz malverzacija, a ponajviše javnobilježničko krivotvorenje rodnih listova.

Pretposljednja sekcija započela je izlaganjem Vlaste Švoger *The First Croatian Scientific Journal as a Site of Production and Circulation of Knowledge*, u kojem je istaknula ulogu i utjecaj *Arkiva za povjestnicu jugoslavensku* za cirkulaciju (historiografskoga) znanja u Hrvatskoj i hrvatskome društvu. Posvećen povijesti, arheologiji i povijesti umjetnosti, časopis označava početke hrvatske znanstvene periodike prvenstveno jer je – utemeljen radi kritičkoga pristupa istraživanju, prije svega povijesti hrvatskoga, ali i ostalih slavenskih naroda – omogućio poznanstvenjenjenje hrvatske historiografije. U predavanju *Knowledge and Identity between Society and State: A Walk through the Modern Croatian Encyclopedics* Filip Hameršak predstavio je neke od enciklopedija i leksikona općega i nacionalnoga tipa tiskane od 1880-ih do 1980-ih. Jedna od prvih bila je *Pedagogijska enciklopedija*, čiji je pokretač i urednik bio Stjepan Basariček. Nakladna knjižara Minerva objavila je 1936. prvi leksikon sa 54 tisuće protumačenih pojmova, a kao najzanimljiviji projekt Hameršak je istaknuo *Enciklopediju Jugoslavije*, koja, kako je rekao, reflektira kompleksnost društveno-političkih odnosa druge Jugoslavije. Petu sekciju zaključila je Marina Protrka Štimec, koja je,

uspoređujući dominantne kulturne prakse i teorijske pristupe te analizirajući modalitete u konceptualizaciji autorstva u drugoj polovini 19. i prvim desetljećima 20. stoljeća, razjasnila kreiranje koncepta umjetnika boema u predavanju *Concepts of Authorship at the Turn of the 20th Century*.

Oslanjajući se na istraživanja društvene misli i sociologije u socijalističkoj Rumunjskoj, Adela Hîncu identificirala je neke od prednosti i ograničenja institucionalnosti znanosti, posebice povijesti. Njezinim izlaganjem *Sociological knowledge and intellectual autonomy in state socialist Romania after 1966* otvorena je posljednja sekcija. Ana Antić sa Sveučilišta u Kopenhagenu u predavanju *Decolonisation and global knowledge production in transcultural psychiatry: a view from the „periphery“* predstavila je pojavu globalne discipline transkulturne psihijatrije sredinom 20. stoljeća i njezin angažman u diskursima kolonijalnih hijerarhija i dekolonizacije. Pritom se fokusirala na psihijatrijske stručnjake i istraživače iz svijeta dekolonizacije i socijalističkoga bloka koji su doprinijeli eliminaciji kolonijalnih konceptata u transkulturnoj psihijatriji. Služeći se jedinstvenim primjerom „horizontalnoga“ prijenosa znanja, osoblja i tehnologije među pripadnicima Pokreta nesvrstanih, Vedran Duančić u posljednjem predavanju *The Brotherhood of Equals? Science and Technology Transfers among the Non-Aligned Countries During the Cold War* prezentirao je angažman i ulogu socijalističke Jugoslavije u suradnji sa zemljama u razvoju. Naime, u kontekstu hladnoga rata, ubrzani znanstveno-tehnološki razvoj bio je ključan preduvjet dugoročne neovisnosti, zbog čega se znanosti, znanstvenome osoblju i infrastrukturi pristupalo kao diplomatskim i ekonomskim resursima. Kako je Jugoslavija bila ne samo osnivač nego i jedna od rijetkih europskih članica Pokreta, u čitavom procesu imala je privilegiranu ulogu u obrazovnoj, tehnološkoj, vojnoj, medicinskoj i inim razmjenama.

Predstavivši različite historijske pristupe u međunarodnim okvirima, održana konferencija svojevrsni je poticaj i povjesničarima i drugim znanstvenicima da se za polazišta nekih budućih istraživanja hrvatske i europske prošlosti nije nužno usmjeravati samo na političku i institucionalnu povijest. Vrlo često perspektive drugih znanstvenih disciplina, njihovo istraživanje i poimanje (povi-

jesnoga) tijekom i/ili različitih sfera društvenosti, kao što su izlaganja pokazala, pružaju nove konstruktivne znanstvene spoznaje, sistematične ideje i studiozna promišljanja, doprinoseći obuhvaćanju i razumijevanju društvenih odnosa u cjelini.

Veronika Novoselac